

De slag bij de kerk

door Anneke van Westeneng

Het is 21 december van het jaar 1481. Bij de dageraad rijst de zon langzaam aan als een oranje bal aan de horizon boven het bevroren en verstilde landschap van de Achttienhovense polder. De langgerekte akkers zijn wit van de rijp en de sloten en vaarten zijn dun bevroren. Rietkragen ritselen zachtjes heen en weer in de koude noordenwind. De toren van de pas afgebouwde Westbroekse kerk rijst hoog en majestueus uit boven het landschap. De huisjes van het dorp liggen als een langgerekt lint aan de dijken aan beide zijden van de kerk. Her en der kringelt er wat rook uit de schoorstenen. Het is koud, snijdend koud. Het is zo stil dat de tijd lijkt te stollen en het is of alles zijn adem inhoudt voor wat komen gaat.

Er is nauwelijks bedrijvigheid in de polder. De dagen in deze tijd van het jaar zijn kort en door het koude vriesweer kan er geen turf gestoken worden. Het vee staat op stal en akkers liggen te wachten op het voorjaar. Alles lijkt in een diepe winterslaap te zijn. Toch loopt daar in de verte iemand in de polder. Het is Cornelis Lam, de rietdekker, mandenmaker en tevens koster van de Westbroekse kerk. Het bevroren gras knerpt onder zijn klompen en de snijdende kou maakt dat hij dieper in zijn mantel duikt. Hij blaast even in zijn handen om ze wat om te warmen voor hij ze weer in zijn zakken steekt. Hij maakt haast om weer thuis te komen; daar kan hij lekker opwarmen bij hert turfvuur.

Plotseling wordt de stilte in de polder doorbroken door een groep ruiters die vanuit de stad Utrecht naar het noordoosten rijden. Cornelis schrikt. Als vlakbij hem een van de ruiters stopt om zijn zadeldriem wat aan te snoeren, waagt hij het te vragen waar ze naartoe gaan. Dan hoort hij dat ze op weg zijn gestuurd vanuit de stad Utrecht om de inwoners van Eemnes te ontzetten van een groot leger dat onder leiding van Joost van Lalaing het stadje Eemnes wil innemen. Het eigenlijke doel van Lalaing is de stad Utrecht een lesje te leren. De ruiter sjort de riem stevig vast, klimt weer op zijn paard en stuift de groep ruiters achterna.

De schrik slaat Cornelis om het hart: Eemnes, daar wonen zijn oom en tante! Hij kent de reputatie van het leger van Lalaing, dat niet alleen bestaat uit beroepssoldaten, maar ook uit mannen die geen soldij ontvangen en alleen maar meegaan om te roven en te plunderen.

Zo snel als hij kan spoedt Cornelis zich naar zijn huisje naast de kerk. Hij vertelt zijn jonge vrouw Jannigje wat hij zojuist van de ruiter hoorde. Hij weet dat het in Westbroek onveilig kan worden. Als Utrecht het doel is, dan ligt het dorp op de route naar de stad.

De inname van Eemnes vindt later op die dag plaats. Als Lalaing hoort dat de ruiters uit Utrecht er aankomen, wacht hij niet en laat hij Eemnes van vier kanten bestormen. Er vallen 72 doden en alle huizen, op vijf na worden platgebrand. De ruiters komen te laat. Zo prachtig als deze dag begon, zo verdrietig eindigt 21 december 1481. De daarop volgende dagen worden omliggende plaatsen zoals Soest ook geplunderd.

Ook op 26 december, Sint Stevensdag, verwarmt de zon met zijn prachtig schijnsel het bevroren landschap. Er staat een koude noordenwind en inmiddels vriest het ook overdag. Gisteren werd het kerstfeest gevierd in de kerk van Westbroek en mensen kwamen daarvoor uit de wijde omgeving.

Vandaag heeft de pastoor Cornelis gevraagd om de kerk schoon te vegen en op te ruimen. Het komt goed uit voor Cornelis want het vriest nu ook overdag en in de polder is het voor hem nauwelijks

mogelijk te werken. Hoog aan de toren hangt nog een vaandel, dat nog verwijderd moet worden. Hij gaat via de stenen trappen en ladders naar boven. Eenmaal boven krijgt hij de schrik van zijn leven, want vanuit het oosten ziet hij een groot leger aankomen. Het is de troepenmacht van Joost van Lalaing, die bestaat uit vijfduizend soldaten en vierhonderd rovers.

Cornelis begrijpt meteen wat dit betekent want hij ziet dat de eerste plunders al in Achttienhoven zijn aangekomen. Hij vliegt de trappen af naar beneden, hij rent naar zijn huisje, hij maakt zijn vrouw Jannigje wakker en grijpt zo vlug hij kan zijn meest waardevolle bezittingen bij elkaar. Samen vluchten ze via de kerk de kerktoren in waar hij de toegangsdeur tot de toren op slot doet en barricadeert met een dikke balk. Daarna klimmen ze zo snel mogelijk de stenen trappen op waar ze zich bovenaan verstoppen. Het is net op tijd, want vreemde boeven vallen al hun huisje binnen en ze horen schreeuwen, gekraak en gevloek. Kort daarna ruiken ze de rook.

Alle huizen van het dorp worden in brand gestoken. De houten huizen branden als fakkels en de vlammen rijzen hoog op naar de hemel. De omgeving van Westbroek wordt omgeven door dikke rookwolken. Het is een kakofonie van wapengekletter, strijdkreten, angstgeschreeuw, huilende kinderen, verwarring, doodstrijd. De Westbroekers hebben geen idee wat hun overkomt. De aanvallers doden iedereen die ze in handen krijgen; alleen zwangere vrouwen en stervenden worden gespaard. Het is geen veldslag maar een afslachting.

Cornelis is inmiddels uit de toren geklommen en gluurt voorzichtig tussen de tinnen. Tot zijn opluchting ziet hij dat de aanvallers de kerk links laten liggen en naar Utrecht trekken.

In de stad Utrecht hebben de burgers vanaf de stadsmuren gezien dat Westbroek wordt platgebrand. Dat noodklok luidt. Heeft Lalaing met opzet de huizen hier in brand gestoken om de Utrechters uit de stad te lokken? Dat is dan goed gelukt, want mannen en huursoldaten, zelfs de burgemeester, rennen vanuit Utrecht ongeordend en nauwelijks bewapend naar het brandende Westbroek. Door de rookwolken kunnen zij niet zien hoe groot het leger van Joost van Lalaing is.

In Westbroek stoten de troepen op elkaar. Lalaing heeft zijn leger gesplitst zodat hij de Utrechters kan omsingelen. De overmacht is te groot en de Utrechters moeten vluchten. Ze worden achterna gezeten tot aan Zuilen toe. Het is één langgerekte slachtpartij van vechtenden, vluchtenden, gewonden en stervenden. Mannen rennen voor hun leven naar de stad, vluchtend door de weilanden, glibberend over de bevroren sloten. Her en der zakken mannen door het ijs, schreeuwend van angst en schrik. Vele honderden mensen verliezen hun leven, onder wie ook Westbroekers. Cornelis en Jannigje zien vanaf hun hoge schuilplaats de gevechten, ze zien hun wereld instorten, hun dorp, hun familie, hun vrienden, burens.

In de dagen erna verzamelen monniken en vrouwen uit de stad Utrecht de lichamen. Vele gesneuvelden worden naar de Neude gebracht om ze te identificeren. Onherkenbare lichamen worden begraven in een massagraf.

Op Nieuwsjaardag neemt Cornelis samen met een monnik uit de stad Utrecht een emmer witkalk en de monnik beschrijft de gebeurtenissen van de afgelopen dagen op een eiken steunbalk in de kerk.

Het leven van Cornelis en Jannigje herneemt zijn loop, zelfs in het dorp dat stinkt naar rook en dood. De kerk kijkt neer op het dorp. Het dorp is veranderd, de kerk is tijdloos.